

Anna Frett

Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Polska

anna.frett@ossolineum.pl

 0000-0001-5534-1935

<https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbkh.2021.664>

Polska prasa kobieca z lat 1818–1914 w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich

Polish women's magazines from 1818–1914
in the collection of the Ossolinsky National Institute

Abstract: The 19th century was the moment of the rapid development of the periodicals in Poland. On the market appeared thematic magazines dedicated to specific groups of readers, amongst them polish journals devoted to women, which began to appear almost 100 years after the European debut. The article focuses on the polish magazines for women from 1818–1914, which are part of the Ossolinski National Institut collection.

Keywords: The Ossolinsky National Institut – women's periodicals – Ossolineum – collection

Słowa kluczowe: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – prasa kobieca – kolekcja Ossolineum

W 1817 r. w Wiedniu Józef Maksymilian hr. Ossoliński powołał do życia fundację pod nazwą Zakład Narodowy im. Ossolińskich (ZNiO). W skład kolekcji nowo powstałej instytucji wchodziły prywatne zbiory Ossolińskiego, składające się głównie z książek, numizmatów, muzealiów, jak również z wydawnictw prasowych. Informację na temat tych zbiorów możemy znaleźć w inwentarzu rękopisów i druków, który został spisany w Wiedniu między majem 1826 a kwietniem 1827 r. W 1827 r. biblioteka została przeniesiona do Lwowa, do budynku wybranego i zakupionego przez Ossolińskiego. Niestety, sam fundator nie doczekał tej historycznej chwili, zmarł w 1826 r., a po jego śmierci rozpoczął się tzw. okres lwowski założonej przez niego instytucji¹. We Lwowie zdecydowano się na alfabetyczne uporządkowanie druków, w tym gazet i czasopism, zachowano przy tym pochodzący z Wiednia podział na część polską i obcą oraz rozpoczęto nadawanie sygnatur. W taki też sposób, w układzie sygnaturowym, prowadzono inwentarz aż do 1939 r., a niektóre jego części nawet do rozdzielenia zbiorów w latach 1946–1947². W tym lwowskim okresie Ossolineum prowadziło działalność biblioteczną, wydawniczą oraz muzealną, a gromadzenie i powiększanie coraz liczniejszych zbiorów było możliwe dzięki hojności darczyńców oraz mecenasów. Również wydawnictwa periodyczne uzupełniano i gromadzono dzięki zaangażowaniu społeczeństwa. Jednym z nich był Adam Junosza Rościszewski, kolekcjoner oraz słowianofil, zaangażowany przez J.M. Ossolińskiego w tworzenie Ossolineum we Lwowie. W 1834 r. podarował m.in. czasopismo „Wanda”³, jeden z pierwszych periodyków dla kobiet na ziemiach polskich. Do Zakładu napływały także liczne dary z wielu redakcji i drukarni. Wśród darczyńców był warszawski drukarz i księgarz Antoni Brzezina, który w 1828 r. przekazał Ossolineum w darze czasopismo „Kuryer dla Płci Piekney czyli Dziennik Literaturze, Kunstom, Nowościom i Modom Poświęcony”⁴.

Niektóre rzadkie czasopisma pozyskiwano z ofiarowywanych w całości wielkich księgozbiorów. Do wyjątkowo cennych darów należały kolekcje przekazane w 1842 r. z Biblioteki Brodzkich czy z księgozbioru Jana i Malwiny Nargielewiczów z Wojnowa⁵. W 1912 r. w Ossolineum rozpoczęto prenumeratę czasopism, a w 1927 r. uzyskano prawo do ogólnopolskiego egzemplarza obowiązkowego czasopism, co miało istotny wpływ na zwiększenie liczby gromadzonych wydawnictw – w konsekwencji przedwojenna kolekcja wydawnictw

1 R. Nowakowski, *Wydawnictwa prasowe (od roku 1801)*, [w:] *Nie tylko książki. Ossolińskie kolekcje i ich opiekunowie*, pod red. M. Dworsatschka, Wrocław 2018, s. 206.

2 Tamże, s. 209.

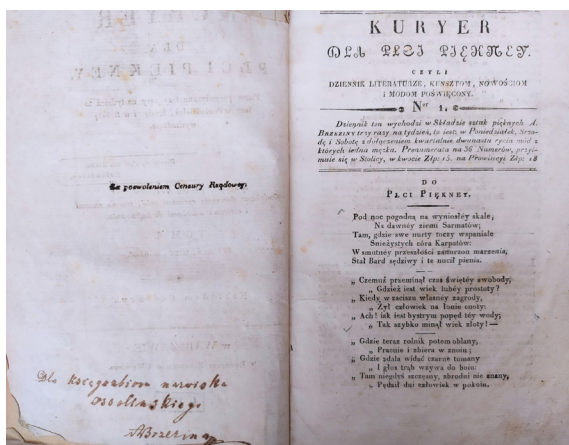
3 Zakład Narodowy im. Ossolińskich (Oss.), rps., sygn. 1298/III, poz. 2986, Pamiętnik darów obywatelskich dla księgozbioru narodowego 1827–1841 oraz Spis dawców książek do biblioteki narodowej im. Ossolińskich we Lwowie.

4 Tamże, poz. 324

5 R. Nowakowski, *Wydawnictwa prasowe...*, s. 214.

prasowych, na wrzesień 1939 r., liczyła ponad 4800 tytułów. Po wojnie ZNiO zostało reaktywowane we Wrocławiu w oparciu o przekazane przez stronę ukraińską zbiory. Niestety, na ziemię zachodnie trafiła tylko niewielka część wydawnictw periodycznych z kolekcji lwowskiej, składało się na nią 1267 tytułów, z czego jedynie 230 w komplecie⁶. Od 2003 r. w Dziale Czasopism prowadzone są prace badawcze na temat polskiej prasy przechowywanej w zbiorach Biblioteki im. Wasyla Stefanyka. Doprowadziły one do powstania katalogu-bazy dostępnej na stronie Zakładu, a znaczenie przełomowe ma digitalizacja zatrzymanej we Lwowie części zbioru prasy oraz udostępnianie jej w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej⁷.

Fot. 1. „Kuryer dla Płci Piękney czyli Dziennik Literaturze, Kunsztom, Nowościom i Modom Poświęcony” 1823, nr 1. Źródło: ZNiO, sygn. 9.129. Zdjęcie: Anna Frett

Niniejsze opracowanie ma na celu zaprezentowanie kolekcji prasy kobiecej z lat 1818–1914 znajdującej się w zbiorach Biblioteki ZNiO. W aneksie znajdują się: tytuły, zasoby, sygnatury, sposób pozyskania oraz proveniencja czasopism kobiecych dostępnych w ossolińskim Dziale Nowych Druków Ciągłych we Wrocławiu, jak również zdigitalizowane wydawnictwa, które obecnie stanowią część kolekcji Ossolineum przechowywanej w Narodowej Naukowej Bibliotece Ukrainy im. W. Stefanyka we Lwowie. Wybór tytułów oraz dodatków zawartych w tabeli powstał na podstawie dostępnych publikacji poświęconych prasie kobiecej, jak również z kwerendy pism rękopiśmiennych przechowywanych w Dziale Rękopisów ZNiO oraz księgi inwentarzowej Działu Nowych Druków Ciągłych ZNiO. Spis źródeł dostępny jest w przypisach bibliograficznych.

6 Tamże, s. 229.

7 Kolekcja czasopism polskich Biblioteki W. Stefanyka [online] <https://dbs.ossolineum.pl/lwow/> [dostęp 06.06.2021].

Według *Encyklopedii wiedzy o prasie*⁸ czasopisma kobiece to takie, które spełniają potrzeby czytelnicze kobiet oraz dokumentują aktualne położenie kobiet w społeczeństwie. Do 1914 r. większość czasopism kobiecych stanowiły tygodniki, a na ich treść składały się zwykle utwory literackie, felietony, reportaże, materiały ogólnoinformacyjne i ciekawostki. Bardzo często dołączano dodatki o modzie i gospodarstwie domowym. Nierzadko można w nich znaleźć artykuły poświęcone rodzinie, wychowaniu dzieci czy pielęgnacji i higienie niemowląt, co często utrudnia dokonania podziału między czasopismami *sensu stricto* kobiecymi, a tymi, które są zaliczane do prasy rodzinnej⁹. Ponieważ znaczna część prasy rodzinnej była zwykle adresowana do kobiet, w artykule zostały połączone obie te kategorie i w dołączonym spisie znajdziemy np. warszawskie *Kółko Domowe* Józefy Śmigielskiej czy *Gospodynię Wiejską* Józefa Lipińskiego, uznawane za periodyki rodzinno-domowe. Godny podkreślenia jest fakt, iż pod koniec XIX w., wraz z emancypacją kobiet i walką o równouprawnienie, coraz częściej w prasie kobiecej pojawiały się także artykuły polityczne, społeczne oraz ogólnoinformacyjne, co sprawiło, że tematyka czasopism kobieco-rodzinnych stawała się coraz ciekawsza również pod względem społeczno-politycznym.

Periodyki z lat 1818–1830

Pierwsze czasopismo kobiece zostało wydane w 1725 r. Był to niemiecki tygodnik pod tytułem „Die Vernünftigen Tadlerinnen”¹⁰, założony przez wybitnego uczonego Johanna Christopha Gottscheda. Początkowo redaktorami i wydawcami prasy kobiecej zarówno na świecie, jak i w Polsce, byli mężczyźni. Aż do 1835 r. jedyną redaktorką i wydawczynią na ziemiach polskich była Wanda Malecka¹¹.

Zofia Sokół w swojej książce *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995* stanowczo stwierdza, iż za pierwszy periodyk dla kobiet należy uznać „Miesięcznik Warszawski”¹² pod redakcją uznanego publicyisty i działacza demokratycznego Wiktora Heltmana oraz tłumacza i poety Ignacego Kołakowskiego. Taką informację znajdziemy również w *Encyklopedii książki*¹³. Pierwszy numer czasopisma ukazał się w maju 1818 r., drugi w czerwcu tego samego roku¹⁴. „Miesięcznik

8 J. Maślanka, *Encyklopedia wiedzy o prasie*, Wrocław 1976, s. 172.

9 Więcej o definicji prasy rodzinnej zob. K. Lutyńska, *Ideologia czasopism rodzinnych*, „Przełom Nauk Historycznych i Społecznych” 1958, t. 7, s. 307–317.

10 J. Maślanka, *Encyklopedia...*, s. 172.

11 C. Gajkowska, *Malecka z Fryzów Wanda (1800–1860)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 19, Wrocław 1974, s. 293.

12 Z. Sokół, *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, Rzeszów 1998, s. 30.

13 *Encyklopedia książki*. T. 1: *Eseje*, red. A. Żbikowska-Migoń, M. Skalska-Zlat, Wrocław 2017, s. 428.

14 K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*. T. 2, Kraków 1874, s. 524.

Warszawski” powstał w zakładzie litograficznym Aleksandra hr. Chodkiewicza i wydano go zupełnie nową, na ówczesne czasy, techniką litograficzną. Z. Sokół podaje podtytuł „płci pięknej poświęcony” i powołuje się na tom trzeci 3 *Bibliografii polskiej XIX stulecia* Karola Estreicherera oraz na artykuł Janusza Macieja Michałowskiego *Litografowany „Miesięcznik Warszawski”, zapomniane piśmiennictwo stołeczne z 1818 r.* Co ciekawe, ani Michałowski, ani Estreicher nie wspominają o takim podtytule¹⁵. Michałowski poświęcił swój artykuł analizie numeru majowego i zwraca uwagę, iż nie udało mu się odnaleźć numeru z czerwca¹⁶. Cytuje również „Wstęp”, w którym podpisany inicjałami Heltman „przeciwstawia kłopoty ludzi poświęcających siebie sławie tym, którzy pracę swoją płci pięknej poświęcają”¹⁷. Czasopismo miało być traktowane jako „zabawa towarzyska”¹⁸, rozdawano je bezpłatnie wśród przyjaciół, głównie na Litwie¹⁹.

1 VII 1820 r. to data, którą zwykle się uważać za początek prasy kobiecej. Tego dnia ukazał się w Warszawie, po zmianie tytułu z „Tygodnika Polskiego”, pierwszy polski tygodnik dla kobiet „Wanda – Tygodnik Polski Płci Pięknej i Literaturze Poświęcony” (1820–1823) pod redakcją poety, tłumacza i pioniera dziennikarstwa politycznego, hr. Brunona Kicińskiego²⁰.

W ciągu kolejnych dziesięciu lat, aż do wybuchu powstania listopadowego, ukazały się w Warszawie oraz w Krakowie następujące czasopisma: „Bronisława” (1822–1823) pod redakcją W. Maleckiej, „Warszawianin. Tygodnik Mód” (1822–1823) pod redakcją pisarza oraz tłumacza utworów scenicznych Xawerego Godebskiego²¹, „Kuryer dla Płci Pięknej” Hilarego Zaleskiego, „Pamiętnik dla Płci Pięknej” (1823) pod redakcją Leona Zienkowicza, „Dziennik Damski” (1830), redaktor nieznan, „Kuryer Krakowski Płci Pięknej i Literaturze Poświęcony” (1827) oraz „Wanda – Tygodnik Mód i Nowości” (1829–1830), oba tytuły pod redakcją dziennikarza, dramatopisarza oraz poety i tłumacza, Konstantego Majeranowskiego²².

15 Kwerenda przeprowadzona w Narodowej Naukowej Bibliotece Ukrainy im. W. Stefanyka we Lwowie, gdzie znajduje się numer majowy, również nie wykazała podtytułu sugerowanego przez Z. Sokół.

16 J.M. Michałowski, *Litografowany „Miesięcznik Warszawski”, zapomniane piśmiennictwo stołeczne z 1818 r.*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1963, t. 3, z. 1, s. 28.

17 Tamże, s. 31.

18 Tamże, s. 30.

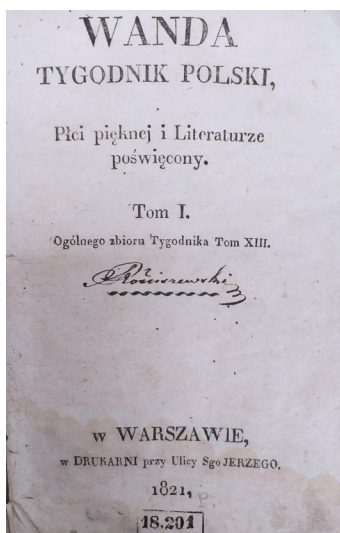
19 K. Estreicher, *Bibliografia polska...*, s. 524.

20 Z. Zaleska, *Czasopisma kobiece w Polsce (materiały do historii czasopism). Rok 1818–1937*, Warszawa 1938, s. 15.

21 M. Tyrowicz, *Godebski Józef Kalasanty (1803–1868)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 8, Wrocław 1959, s. 166.

22 Z. Jabłoński, *Majeranowski Konstanty h. Dąbrowa (1787–1851)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 19, Wrocław 1974, s. 165.

Fot. 2. „Wanda – Tygodnik Polski Płci Pięknej i Literaturze Poświęcony” 1821.
Źródło: ZNiO, sygn. 18.201. Zdjęcie: Anna Frett

Wszystkie periodyki z tego okresu charakteryzują się dość stereotypowym traktowaniem kobiecego czytelnika. Dominują w nich przekłady romansów i powieści z prasy zagranicznej, głównie francuskiej i niemieckiej oraz angielskiej. Brakowało w nich wiadomości ogólnych lub z życia codziennego i pełniły raczej funkcję rozrywkową. Jedynym ambitniejszym czasopiśmem, które miało na celu edukację czytelniczek, była „Bronisława”, której redaktorka – W. Malecka, to pierwsza kobieta, która sama wydawała swoje czasopiśmo. We wstępie „Do Jaśnie Oświeconej Xiężny Łowickiej” z dumą podkreśla, iż „we wszystkich oświeconych narodach były kobiety autorki, niektóre z nich niepospolite nawet miejsce w literaturze, lecz dotąd nie było kobiety wydającej pismo periodyczne”²³.

W zasobach Biblioteki ZNiO znajdziemy wszystkie omówione wyżej czasopisma z tego okresu, w tym aż sześć sygnatur pochodzi z kolekcji lwowskiej.

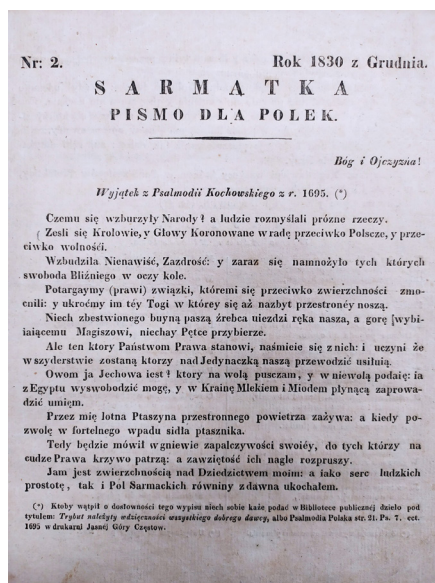
Periodyki z lat 1830–1860

Okres powstania listopadowego to czas rozwoju prasy narodowej i wyzwolenczej. Kwestie kobiece i literackie zastąpiono wiadomościami politycznymi. Prasa kobieca przestała właściwie istnieć. Jedynym czasopiśmem dla kobiet z okresu walk powstańczych była „Sarmatka. Pismo dla Polek” (1830). Nie

²³ W. Malecka, *Do Jaśnie Oświeconej Xiężny Łowickiej*, „Bronisława czyli Pamiętnik Polek” 1822, t. 1, nr 1, s. 1.

znamy nazwiska wydawcy, ale z odezwy zamieszczonej we wstępie do czytelniczek, można wywnioskować, że był to mężczyzna: „Szanowne Rodaczki! Nie w celu zachęty, bo jej nie potrzebujecie, ale aby w tych drogich chwilach i dla waszych serc dostarczyć żywołu – przedsięwzięłem wydawać to pismo”²⁴. W czasopiśmie dominują treści patriotyczne, regularnie podawano też serwisy informacyjne dotyczące udziału kobiet w powstaniu. Do dziś znane są tylko dwa numery „Sarmatki”, a kompletny numer drugi znajdujący się w kolekcji Ossolińskiej jest unikatem na skalę światową.

Fot. 3. „Sarmatka. Pismo dla Polek” 1830, nr 2.
Źródło: ZNiO, sygn. 293.506. Zdjęcie: Anna Frett

Po klęsce powstania listopadowego periodyki dla kobiet praktycznie przestały się ukazywać. Intelktualna elita uległa wykruszeniu: część osób wywieziono na Syberię, inni zginęli w walkach powstańczych, a pozostali musieli emigrować z kraju. Na rynku wydawniczym funkcjonowały „Noworoczniki”, zawierające najczęściej krótkie opowiadania, fragmenty powieści czy też wiersze²⁵.

Dopiero w 1835 r. warszawski księgarz i wydawca Jan Glücksberg zapoczątkował ukazywanie się „Magazynu Mód czyli Dziennika Przyjemnych Wiadomości” (1835–1859). Redaktorką tygodnika została Joanna z Sucheckich Widulińska, pierwsza kobieta na tym stanowisku od czasów W. Maleckiej. Widulińska była autorką powieści i opowiadań, które ukazywały się na łamach

24 „Sarmatka. Pismo dla Polek” 1830, nr 1, s. 1.

25 Z. Zaleska, *Czasopisma kobiece...*, s. 26.

ówczesnych pism, kalendarzy i noworoczników²⁶. Glücksberg od samego początku wzorował swój „Magazyn” na wydawnictwach zachodnich. Nadał swojemu pismu profesjonalny wygląd, dodając do każdego numeru barwne ryciny modnych strojów oraz fryzur. Ilustracje zamieszczane w „Magazynie” zapożyczano z wydawnictw paryskich, londyńskich, berlińskich oraz wiedeńskich.

Kolejnym wyjątkowym czasopismem w zbiorach Ossolineum jest „Pierwiosnek Noworocznik na rok ...obejmujący pisma samych dam zebrany i ułożony przez Paulinę K***” (1838–1843). W kraju, z powodu Wielkiej Emigracji, brakowało mężczyzn, którzy do tej pory stanowili elitę intelektualną. Wykształcone w duchu patriotycznym kobiety uważały za swoją powinność, szerzenie oświaty oraz większą aktywność społeczną. Jedną z takich kobiet, urodzoną i wychowaną w zamożnej rodzinie mieszczańskiej, była Paulina z Radziejowskich Krakowowa, nauczycielka i właścicielka pensji żeńskiej oraz autorka powieści dla dzieci i młodzieży. Jej „Pierwiosnek” to pierwsze zbiorowe wydawnictwo kobiece. Krakowowej udało się zgromadzić i zachęcić do współpracy aż 22 kobiety-pisarki. Ukazanie się „Pierwiosnka” było szeroko komentowane w ówczesnej prasie. Przychylną ocenę zamieściła w „Magazynie Mód” m.in. Joanna Widulińska:

Pierwszy rok przysłużyła się Pani K. publiczności, zbiorem złożonym po największej części z prac własnych, i pism innych Auterek, które nieogłaszając drukiem dzieł swoich może całkowitych, częściowo przynajmniej udzielają nam owoców swego pióra²⁷.

Również w „Dzienniku Domowym” możemy przeczytać:

Było to dawnem pytaniem, czyli zgadza się z powołaniem kobiet, aby naukom i piśmienictwu się oddawały. Kwestyą tę Damy same rozwiązały, puszczać w świat kwiaty swoich myśli. Pod skromnym mianem Pierwiosnka, w skromnych szatach już to poezji, już prozy, widzimy wznoszące się przysze nadzieje myśli, które dla Dam naszych, jakby w krainie dziwów zakłète, nieprzystępnymi były aż dotąd²⁸.

Ostatni numer „Pierwiosnka” ukazał się w 1843 r.

W 1840 r. z inicjatywy trzech przyjaciół: Napoleona Kamińskiego, Karola Libelta oraz Jędrzeja Moraczewskiego pojawił się „Dziennik Domowy” (1840–1848), pierwsze czasopismo dla kobiet w Poznaniu²⁹. Wprawdzie podtytuł „poświęcony życiu domowemu, familijnemu i towarzyskiemu” wraz z działem dotyczącym gospodarstwa domowego, wskazywał raczej na przynależność do periodyków rodzinnych, jednak autorzy kierowali czasopismo „do kobiet

26 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 38.

27 J. Widulińska, *Literatura*, „Magazyn Mód” 1837, t. 3, nr 51, s. 305.

28 *Rozmaitości*, „Dziennik Domowy” 1840, t. 1, nr 9, s. 70.

29 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 50.

i starszej młodzieży³⁰. Dziennik zawierał teksty publicystyczne Libelta, artykuły ówczesnej mentorki w sprawach kobiecych – Klementyny z Tańskich Hoffmanowej³¹ oraz Moraczewskiego. Wydźwięk czasopisma był zdecydowanie antyemancypacyjny. Redaktorzy gloryfikowali tradycyjną rolę kobiety w życiu społecznym jako żony i matki, równocześnie wskazując, iż kobieta, zwykle działająca pod wpływem emocji, nie nadaje się do nauki przedmiotów ścisłych czy prac naukowych.

W 1840 r. zaczęły się ukazywać periodyki kobiece także w Galicji. Pierwszym czasopismem dla kobiet we Lwowie był „Dziennik Mód Paryskich” założony w 1840 r. przez zamożnego krawca – Tomasza Kulczyckiego³². Kulczycki uzyskał w Wiedniu pozwolenie na wydawanie czasopisma z wykrojami i zaprosił do współpracy ówczesną inteligencję lwowską. Krawiecki profil czasopisma stanowił jedynie pretekst do wymiany myśli i poglądów o charakterze liberalnym, w czasach, gdy cenzura nigdy nie wydałaby zgody na ukazywanie się czasopisma o charakterze literackim czy patriotycznym. Podczas dziewięciu lat istnienia przez redakcję „Dziennika” przewinęła się cała plejada pisarzy: Leszek i Józef Borkowscy, August Bielowski, Józef Dzierzkowski, Dominik Magnuszewski, Karol Szajnocha, Żegota Pauli, Jan Dobrzański³³. Wszystkie te nazwiska łączyła działalność powstańcza oraz konspiracyjna. Byli to patrioci o bardzo zbliżonych poglądach na temat roli i zadań literatury. W ciekawy sposób charakteryzowano rolę kobiety na łamach tego dwutygodnika. Zdawałoby się, iż drukując fragmenty wykładów *O moralności kobiet* K. Hoffmanowej, redaktorzy pochwalają program poznańskiego „Dziennika Domowego”. Jednak bardzo szybko pojawiły się teksty (autorstwa m.in. Dobrzańskiego), w których kwestionowano brak uzdolnień kobiet do nauki oraz postulowano równe prawa dla obu płci³⁴. W lipcu 1848 r. zmieniono tytuł na „Tygodnik Polski”, a 28 X 1848 r. ukazał się ostatni numer tego periodyku³⁵.

W zdigitalizowanych zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich znajdziemy lwowskie „Wianki” (1849–1853) Julii Goczałkowskiej, natomiast w oryginale jej krakowskie czasopismo „Wieniec” (1862). J. Goczałkowska zajmuje ważne miejsce w dziejach oświaty ludowej w zaborze austriackim. Wiemy o niej niewiele, *Polski słownik biograficzny* podaje, że urodziła się w 1809 r. w Laskowej, pierwsze kilkanaście lat życia spędziła na wsi, gdzie

30 Z. Zaleska, *Czasopisma kobiece...*, s. 37.

31 G. Borkowska, *Strategia pszczoły. Żmichowska wobec Hoffmanowej*, „Teksty Drugie” 1993, nr 4/5/6, s. 70–80.

32 M. Tyrowicz, *Kulczycki Tomasz (1803–1873)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 16, Wrocław 1971, s. 134.

33 R. Sadaj, *Kto był kim w Galicji*, Kraków 1993.

34 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 65.

35 Tamże, s. 76.

wraz z mężem Stanisławem, zakładała szkółki powszechne³⁶. W późniejszych latach małżeństwo przeniosło się do Lwowa, gdzie Goczałkowska poświęciła się działalności pisarskiej. Stawiając sobie za wzór W. Malecką postanowiła wydawać periodyki autorskie. W „Wiankach” przejęła funkcje zarówno wydawczynie, redaktorki, jak i autorki tekstów literackich i publicystycznych. Niestety czasopismo zostało dość szybko zawieszono ze względu na zbyt małą liczbę prenumeratorów. Po opuszczeniu Lwowa i przeprowadzce do Krakowa po raz kolejny spróbowała swych sił edytorskich i powołała do życia czasopismo „Wieniec”. I tym razem działalność nie trwała długo – na rynku wydawniczym czasopismo przetrwało zaledwie rok, mimo iż Goczałkowska zaprosiła do współpracy wiele cenionych pisarek, m.in. Józefę Śmigielką³⁷ (późniejszą redaktorkę „Kółka Domowego”), Bibianę Moraczewską (emancypantkę i entuzjastkę warszawską)³⁸ czy Narcyzę Żmichowską. Brak sukcesu „Wienca” mógł wynikać z przywiązania krakowskich czytelniczek do ukazującego się w tym samym czasie czasopisma Kazimierza Józefa Turowskiego „Niewiasta” (1860–1863). Turowski wykorzystał lukę na mapie prasy kobiecej w Galicji i w 1860 r. rozpoczął wydawanie periodyku dla pań. W tym przedsięwzięciu wspierała go grupa młodych literatów krakowskich m.in. Józef Szujski, Jan Kanty Turski oraz jedyna w tym gronie kobieta – Anna Libera³⁹. Czasopismo zostało przyjęte z dużym entuzjazmem, jednak z powodu wypadków powstańczych oraz coraz trudniejszej sytuacji finansowej zarówno czytelników, jak i redakcji, zostało zawieszono.

Ważnym tytułem z tego okresu był ukazujący się od 1860 r. aż do 1911 r. „Magazyn Mód i Nowości Dotyczących Gospodarstwa Domowego” Jana Kanatego Gregorowicza, publicysty, redaktora i wydawcy⁴⁰. Gregorowicz odkupił od J. Glücksberga podupadający z powodu braku prenumeratorów „Magazyn Mód” i stworzył pierwsze czasopismo dla kobiet, które oferowało czytelniczkom zróżnicowane artykuły z różnych dziedzin. Gregorowicz zmieniał kilka razy tytuł swojego periodyku, zachowując przyjętą strukturę tematyczną. W jego tygodniku kobiety mogły znaleźć nie tylko teksty literackie i wykroje modnych strojów, ale również artykuły popularno-naukowe, korespondencje zagraniczne, felietony, kronikę wydarzeń i porady dotyczące gospodarstwa domowego oraz z zakresu wychowania dzieci.

36 A. Knot, *Goczałkowska Julia (1809–1888)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 8, Wrocław 1959, s. 161.

37 Z. Zaleska, *Czasopisma kobiece...*, s. 66.

38 Tamże.

39 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 183.

40 W. Bieńkowski, *Gregorowicz Kazimierz (1833–1889)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 8, Wrocław 1959, s. 567.

Periodyki z lat 1865–1870

27 VIII 1865 r. pojawił się prospekt informujący o powołaniu do życia jednego z najważniejszych czasopism kobiecych tego okresu – „Bluszcz” (1865–1939). Czasopismo zostało założone przez Michała Glücksberga⁴¹, który zainspirował się sukcesem komercyjnym „Tygodnika Mód” Gregorowicza. Nowy tygodnik wydawany był z rozmachem, bardzo szybko pozostawił w tyle konkurencyjne tytuły. Pierwszą redaktorką została Maria Ilnicka⁴² i to ona przez 32 lata miała rzeczywisty wpływ na dobór treści publikowanych artykułów. Ilnicka, poetka i wielka patriotka, została wraz z mężem aresztowana w kwietniu 1864 r. za działalność powstańczą. Spędziła rok w Cytadeli, a jej męża zesłano i najprawdopodobniej zamordowano na Syberii. Jako była więźniarka nie mogła oficjalnie prowadzić redakcji, jednak „Bluszcz” należy uważać za jej autorskie dzieło. Do redakcji należał również wieloletni przyjaciel Ilnickiej, Stanisław Krzemiński⁴³, natomiast dział gospodarski prowadziła znana ze swojej ekstrawagancji, skandali towarzyskich oraz książek kucharskich Lucyna Ćwierczakiewiczowa⁴⁴.

„Bluszcz” oferował bardzo uniwersalne i bogate treści, a dzięki współpracy z wieloma uznanymi pisarzami – również publicystykę na wysokim poziomie. W ciągu roku drukowano zazwyczaj jedną lub dwie powieści pisarzy polskich (najczęściej drukowanym autorem był Józef Ignacy Kraszewski). Dzieła twórców zagranicznych ukazywały się w dodatku powieściowym, który zwykle cieszył się największą popularnością i gwarantował lepszą sprzedaż. Kwestie kobiece poruszano w dziale *Kronika ruchu kobiecego*, gdzie prezentowano wybitne osiągnięcia kobiet, oraz przybliżano sylwetki kobiet działaczek i literatek.

Załamanie dobrej passy „Bluszczu” nastąpiło w czasie kryzysu gospodarczego lat 90. XIX w. Ilnicka odeszła z pisma w 1896 r. i zmarła rok później⁴⁵. W 1901 r. M. Glücksberg zdecydował się na sprzedaż wydawnictwa. Nowy właściciel, Marian Gawalewicz⁴⁶, dzięki wcześniejszej, wieloletniej współpracy z „Bluszczem”, powstrzymał odpływ prenumeratorów. Dział publicystyki, a niedługo potem i redakcję, przejęła Zofia Seidlerowa⁴⁷, której udało się przywrócić tygodnik do czasów świetności. Czasopismo ukazywało się aż do 1939 r., kolejne próba jego reaktywowania miała miejsce już w XXI w.

41 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 115.

42 M. Hulewiczowa, *Ilnicka z Majkowskich Maria (1825 lub 1827–1897)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 10, Wrocław 1962, s. 155.

43 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 103.

44 Tamże, s. 104.

45 K. Glińska, *Marya Ilnicka*, „Bluszcz” 1897, nr 36, s. 282.

46 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 160.

47 Tamże, s. 161.

Periodyki z lat 1880–1914

Lata 1880–1914 to czas wzmożonej aktywności kobiet redaktorek, pisarek, działaczek polskich, które nierzadko w atmosferze szyderstw i wrogości walczyły na rzecz ruchu kobiecego.

Czasopisma z tego okresu charakteryzują się odejściem od łagodnego feminizmu i nauk K. Hoffmanowej, patronki prasy kobiecej w XIX w. Nowe redaktorki postawiły sobie za cel edukację i uświadamianie kobiet. Nadszedł czas walki na łamach prasy o równe prawa w każdej sferze życia: społecznej, gospodarczej, edukacyjnej i politycznej. W Bibliotece Ossolineum znajdują się najważniejsze czasopisma z tego okresu, które znacząco przyczyniły się do poprawy sytuacji kobiet są to: „Świt” (1884–1887) Marii Konopnickiej, lwowski (1895–1897) oraz warszawski (1907–1914) „Ster” Pauliny Kuczalskiej-Reinschmit, jak również „Nowe Słowo” (1902–1907) Marii Turzymy.

W 1884 r. ukazało się w Warszawie pierwsze czasopismo emancypacyjne „Świt”. Oficjalnie redaktorem był Salezy Lewental, jednak faktyczną autorką nowego periodyku została M. Konopnicka⁴⁸. Na łamach „Świtu” publikowali m.in: Eliza Orzeszkowa, J.I. Kraszewski, Michał Bałucki, Teodor Tomasz Jez⁴⁹. Artykuły społeczne i naukowe pisali Piotr Chmielowski, P. Kuczalska-Reinschmit, Waleria Marrené.

Konopnicka starała się unikać radykalnych haseł, jednocześnie konsekwentnie obalała stereotypy dotyczące roli kobiety. Największą uwagę poświęcała postulatowi dotyczącym umożliwienia dziewczętom nauki gimnazjalnej, a w konsekwencji studiowania na uczelniach wyższych. Uważała również, że małżeństwo nie jest i nie powinno być jedynym celem w życiu dziewcząt, zwłaszcza że takie myślenie, często oddala je od podjęcia edukacji. Zamieściła nawet pozytywną relację dotyczącą przywrócenia rozwodów we Francji⁵⁰.

Postępowe myśli zawarte w „Świcie” sprawiają, że jest to pierwszy periodyk, który odrzucił dekalog K. Hoffmanowej, patronki XIX-wiecznej prasy kobiecej. Niestety bardzo szybko zniknął z rynku wydawniczego. Brak komercyjnego sukcesu, mimo tak świetnych nazwisk, wynikał zapewne z faktu, iż ówczesne czytelniczki nie były gotowe na tego typu wydawnictwo.

Na początku XX w., w gronie polskich czasopism dla kobiet, pojawiły się dwa tytuły z gatunku prasy emancypacyjnej. Pierwszy z nich „Nowe Słowo” został założony w 1902 r. w Krakowie, przez M. Turzymę, aktywną działaczkę społeczną i publicystkę. Był to bardzo ważny periodyk, zaangażowany

48 M. Zawalska, „Świt” Marii Konopnickiej. Zarys monograficzny tygodnika dla kobiet, Wrocław 1978, s. 21.

49 Tamże, s. 50–60.

50 Tamże, s. 146.

w walkę o otwarcie uniwersytetów dla kobiet oraz o przyznanie kobietom praw politycznych. Wraz z „Nowym Słowem” ukazywał się samoistny dodatek „Robotnica”, o zdecydowanym charakterze politycznym, kierowany do kobiet pracujących fizycznie. W 1904 r. kobiety skupione wokół czasopisma utworzyły Związek Kobiet. Ostatni numer ukazał się w 1907 r.

Drugim ważnym czasopismem z tego okresu jest „Ster” P. Kuczalskiej-Reinschmit. Kuczalska, nazywana hetmanką ruchu kobiecego, pochodziła z bardzo dobrego domu i otrzymała staranne wykształcenie. W latach 1885–1889 studiowała w Genewie i Brukseli, gdzie nawiązała kontakty z ruchami feministycznymi⁵¹.

Po powrocie z zagranicy Kuczalska zamieszkała we Lwowie, a w 1895 r. założyła dwutygodnik „Ster” (1895–1897). Czasopismo przetrwało zaledwie dwa lata, a głoszone w nim postulaty konieczności edukacji i dostępu do wyższych szkół dla kobiet czy też zakładania placówek kształcenia zawodowego wypowiediane były raczej w łagodnej formie. Po zamknięciu dwutygodnika Kuczalska wyjechała do Warszawy, gdzie kontynuowała swoją pracę społeczną oraz dziennikarską w Kole Pracy Kobiet. Dużo publikowała, a jej teksty zamieszczano głównie w „Ogniwie”⁵² (1902–1905). W 1907 r. wraz z członkiniami Koła Pracy Kobiet dołączyła do Polskiego Stowarzyszenia Równouprawnienia Kobiet, jednak postulowana przez założycielki łagodna forma emancypacji, zupełnie jej nie interesowała. Doszło do rozłamu, w wyniku którego 2 VII 1907 r. Kuczalska utworzyła i zarejestrowała Związek Równouprawnienia Kobiet Polskich⁵³. Wstęp do związku miały tylko kobiety. Kuczalska w tandemie z Józefą Bojanowską⁵⁴ zaangażowały się w walkę o polityczne prawa kobiet, a radykalny program do 1914 r. prezentowany był na łamach wznowionego po dziesięciu latach „Steru”. Warszawski „Ster” (1907–1914) miał mały format oraz ascetyczny wygląd. Kuczalska całkowicie zrezygnowała z bloku literackiego, działu o poradach domowych i gospodarskich, z rubryki korespondencyjnej oraz z relacji z wydarzeń kulturalnych⁵⁵. Każdy numer zaczynał się mottem: „powszechnie głosowanie jest dopiero wówczas, gdy i kobiety głosują”. Redaktorki próbowały zainteresować czytelniczki kwestiami politycznymi, przekonywały, że udział w życiu politycznym jest równie ważny jak udział w życiu społecznym.

Oprócz powyższych tytułów na szczególną uwagę zasługują czasopisma „Przodownica” (1899–1912) oraz „Zorza” (1900–1902), których założycielką

51 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 227.

52 Tamże, s. 229.

53 J. Hulewicz, *Kuczalska-Reinschmit Paulina (1859–1921)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 16, Wrocław 1971, s. 69.

54 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 231.

55 Tamże, s. 232.

była Maria Wysłouchowa⁵⁶, niestrudzona działaczka na rzecz oświaty ludności wiejskiej oraz rozwoju ruchu ludowego. Wysłouchowa była wszechstronnie wykształcona, po ukończeniu Wyższych Kursów dla Kobiet w Petersburgu współtworzyła wraz z Kasyldą Kulikowską⁵⁷ tajne Kobiectwo Oświaty Ludowej. Po przyjeździe do Lwowa i ślubie z Bolesławem Wysłouchem zaangażowała się w ruch ludowy na terenie Galicji. Pomagała kobietom mieszkającym na wsi osiągnąć niezależność finansową, zakładała czytelnice wiejskie, w których prowadzono wykłady dla chłopów. W 1899 r. zorganizowała zjazd kobiet w Zakopanem, podczas którego zaprezentowała projekt nowego czasopisma dla kobiet wiejskich. Nowy periodyk pod nazwą „Przodownica”, miał rozbudzić świadomość społeczną i polityczną chłopów. Wysłouchowa podjęła się redakcji numerów grudniowych oraz dwóch pierwszych numerów styczniowych. Niestety, dość szybko doszło do konfliktu z krakowską redakcją z powodu braku zgodny co do kształtu programowego czasopisma. Wysłouchowa opuściła redakcję i powołała do życia własne czasopismo „Zorza”, powierzając redakcję „Przodownicy” Marii Siedleckiej⁵⁸. Na łamach „Zorzy” publikowano teksty twórców ludowych, prowadzono korespondencję z czytelnikami, zamieszczało opowiadania z życia wsi oraz patriotyczne utwory poetyckie. Czasopismo cieszyło się dużym uznaniem i wkrótce przestało być postrzegane tylko jako periodyk kobiecy. Wysłouchowa zawiesiła ukazywanie się „Zorzy” w 1902 r. z powodu poważnych problemów zdrowotnych, zmarła trzy lata później.

Przez wiele lat porady gospodarskie stanowiły jedynie dodatek do czasopism głównych. Jedynym periodykiem gospodarskim była ukazująca się w latach 1877–1880 „Gospodyni Wiejska” oraz jej następczyni „Gospodyni Wiejska i Miejska”. Dopiero w 1900 r. z inicjatywy Leona Bogdanowicza⁵⁹ pojawił się nowy tytuł „Dobra Gospodyni”, oferujący praktyczne porady dla gospodyń z zakresu prowadzenia gospodarstwa, hodowli zwierząt czy ogrodnictwa. W zbiorach Ossolineum znajdziemy roczniki z lat 1902–1911 wraz z dodatkami.

Podsumowanie

Prasa kobieca od początku stanowiła ważną część kolekcji Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Burzliwa historia Ossolineum i w konsekwencji rozdzielenie zbiorów sprawiły, że do Wrocławia trafiło zaledwie 19

56 Z. Sokół, „Zorza” Marii Wysłouchowej (1900–1902), „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1984, t. 23, z. 3, s. 53.

57 D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Kulikowska Kasylda (1841–1894)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 16, Wrocław 1971, s. 154.

58 J. Franke, *Polska prasa kobieca...*, s. 264.

59 Tamże, s. 217.

sygnatur czasopism kobiecych. Dział Nowych Druków Ciągłych z sukcesem odtworzył kolekcję lwowską i zgromadził kolejne 27 pozycji, które są udostępniane na miejscu lub w formie mikrofilmu w Dziale Mikroform. Dzięki współpracy z Biblioteką Stefanyka we Lwowie pięć tytułów jest udostępnionych w formie zdigitalizowanej, są to: „Wianki” (1849–1853) J. Goczałkowskiej, „Gwiazda” (1869–1870) Hipolita Stupnickiego, „Ster” (1895–1897) P. Kuczalskiej-Reinschmit, „Niewiasta Polska” (1899–1905) Adeli Drzewickiej oraz „Nauczycielka” (1914–1918) Jadwigi Strokowej.

Na przykładzie tych 47 periodyków znajdujących się zarówno we Wrocławiu, jak i we Lwowie, możemy dokładnie prześledzić, jak zmieniał się spojrzenie na pozycję i rolę kobiety w latach 1818–1914. Na początku XIX w. praktycznie wszystkie periodyki kobiece wychodziły spod pióra mężczyzn. Do czasu ukazania się czasopisma „Bluszcz” tylko W. Malecka i J. Widulińska pełniły funkcje redaktorek w czasopismach, których właścicielami byli mężczyźni. Kobiety z aspiracjami wydawniczymi musiały powoływać własne, autorskie czasopisma. Tak zrobiły: W. Malecka, J. Goczałkowska, czy P. Krakowowa. Na łamach czasopism najczęściej można było znaleźć przekłady romansów oraz ryciny mód, a czasopisma o charakterze edukacyjnym, jak „Bronisława”, były skutecznie marginalizowane z powodu braku czytelniczek. Przełomem było ukazanie się „Magazynu Mód” Gregorowicza, w którym publikowano artykuły o zróżnicowanym charakterze, a następnie „Bluszcz”, czasopisma, które zdominowało rynek wydawniczy na prawie 70 lat. Pod koniec XIX w. kobiety redagowały już większość czasopism kobiecych, a artykuły i teksty publicystyczne coraz częściej zawierały postulaty emancypacyjne.

W samym okresie międzywojennym ukazywało się więcej tytułów dla kobiet niż w latach 1820–1914, wiele z nich stanowi część bogatej kolekcji prasy kobiecej przechowywanej w zbiorach Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, a także we Lwowie w Bibliotece Stefanyka i zostanie w przyszłości również opracowana.

ANEKS

Chronologiczny wykaz czasopism kobiecych dostępnych w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich wg stanu na dzień 30 VI 2021

Źródła sposobu nabycia:

- księga inwentarzowa Działu Nowych Druków Ciągłych ZNiO;
- Oss., rps., sygn. 1298/III, Pamiętnik darów obywatelskich dla księgozbioru narodowego 1827–1841 oraz Spis dawców książek do biblioteki narodowej im. Ossolińskich we Lwowie;
- Oss., rps., sygn. 1299/III, Pamiętnik darów obywatelskich dla księgozbioru narodowego [Biblioteki im. Ossolińskich we Lwowie] 1841–1848.

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
1	Wanda – Tygodnik Polski Plci Pięknnej i Literaturze Poświęcony (1820–1823) <i>Warszawa,</i> <i>red.: B. hr. Kiciński,</i> <i>F. S. Dmochowski</i> <i>i D. Lisiecki.</i>	1820 t. 1–2 (11–12) 1821 t. 1–3 (13–15) 1822 t. 1–2 nr 9–18 1822 t. 3–4 nr 1–6, 8–9, 15, 21	18.201	proweniencja lwowska, R. 1820 Branicy / Sucha R. 1821 dar Adama Junoszy Rościszewskiego R. 1822 dar Adama Junoszy Rościszew- skiego z 1834 ⁶⁰
2	Bronisława czyli Pamiętnik Polek (1822–1823) <i>Warszawa,</i> <i>red. i wyd. W. Malecka</i>	T. 1 nr 1–3 (1822)	984.441	kupno
3	Warszawianin – Tygodnik Mód (1822–1823) <i>Warszawa, red. i wyd.</i> <i>X. Godebski</i>	1822 nr 1–36	18.213	proweniencja lwowska
4	Kuryer dla Plci Pięknnej czyli Dziennik Literaturze, Kunsztom, Nowościom i Modom Poświęcony (1823) <i>Warszawa,</i> <i>red. H. Zaleski,</i> <i>drukarnia: Skład sztuk pięknych A. Brzeziny</i>	1823 t. 1 nr 1–36 (styczeń, luty, marzec) 1823 [t. 2] nr 1–24 (kwiecień, maj)	9.129	proweniencja lwowska, dar Antoniego Brzeziny z 1828 ⁶¹
5	Kuryer Krakowski Plci Pięknnej i Literaturze Poświęcony (1827) <i>Kraków,</i> <i>red. K. Majeranowski</i>	T. 2 nr 25 (1827)	982.097	wymiana
6	Wanda – Tygodnik Nadwiślański (1828) <i>Warszawa,</i> <i>red. W. Malecka</i>	1828 z. 1–12	123.495	proweniencja lwowska

60 Oss., rps., sygn. 1298/III, poz. 2986.

61 Tamże, poz. 324.

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
7	Wanda – Tygodnik Mód i Nowości (1829–1830) <i>Kraków,</i> <i>red. K. Majeranowski</i>	1829 nr 1, 3–6, 9–10, 12–26 1830 nr 1–27	295.226	brak danych
8	Pamiętnik dla Płci Pięknnej [pismo różnym rodzajom poezyi i prozy poświęcone] (1830) <i>Warszawa,</i> <i>red. i wyd. L. Zienkiewicz i K. Gaszyński</i>	1830 t. 1, z. 1–6 1830 t. 2, z. 1–6 1830 t. 3, z. 1–6 1830 t. 4, z. 1–4	122.407	proweniencja lwowska
9	Dziennik Damski (1830) <i>Warszawa,</i> <i>wydawca nieznanym</i>	R.1 nr 1–42 (1830)	122.331	proweniencja lwowska
10	Sarmatka. Pismo dla Polek (1830) <i>W-wa,</i> <i>wydawca nieznanym</i>	1830 nr 1–2	293.506	dar (1975)
		1830 nr 1	297.229	brak danych
11	Noworocznik Polski Płci Pięknnej Poświęcony (1833) <i>Warszawa</i> <i>red. D. Dzierożyński</i>	1833	11.135	proweniencja lwowska Dar A.J. Rościszew- skiego w 1833 ⁶²
12	Niezapominajki – noworocznik na rok ... wydany przez Karola Korwella pięcią rycinami i muzyką (1838–1839, 1841–1845, 1847) <i>Warszawa</i>	1838 1839 R. 3 (1841) R. 4 (1842) R. 5 (1843) R. 6 (1844) R. 7 (1845) R. 8 (1847)	20.244	proweniencja lwowska dar Ignacego Skarbka ⁶³
13	Magazyn Mód czyli Dziennik Przyjemnych Wiadomości (1835–1859) <i>Warszawa,</i> <i>red. J. Widulińska</i>	1838 nr 2–39, 41–52 1842 nr 1–51 1847 nr 1–52 1850 nr 1–51 1856 nr 2 1859 nr 1–10	297.482	1838 kupno (K395/67) 1842, 1847, 1850 dar (D888/52) 1859 kupno (K395/67)

62 Tamże, sygn.1298/III, poz. 2733.

63 Oss, rps., sygn. 1299/ III, poz.1299.

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
14	Jutrzenka – noworocz- nik warszawski na rok (1834) <i>Warszawa,</i> <i>wyd. K. Brodziński</i>	1834	46.901	proweniencja lwowska dar (D23/18)
15	Pierwiosnek – nowo- rocznik na rok ..., obej- mujący pisma samych dam zebrany i ułożony przez Paulinę K*** (1838–1843) <i>Warszawa,</i> <i>red. P. Krakowowa</i>	R. 1 1838 R. 3 1840 R. 4 1841 R. 5 1842	52.707	proweniencja lwowska
16	Dziennik Domowy (1840–1848) <i>Poznań,</i> <i>red. N. Kamiński</i>	1840 nr 1–52 1841 nr 1–20, 22–26 1842 nr 1–26 1843 nr 1–26 1844 nr 1–26 1845 nr 1–26 1846 nr 1–17, 19–26 1847 nr 1–26 1848 nr 1–7	20.207	proweniencja lwowska kupno (1882) ⁶⁴
17	Dziennik Mód Paryskich (1840–1848) <i>Lwów,</i> <i>wyd. T. Kulczycki</i>	1840 nr 1–24 1841 nr 1–23 1842 nr 1–24 1843 nr 5–8, 12, 15–16 1846 nr 1–9, 14 1847 nr 1–24 1848 nr 1–26	296.143	dar
18	Wianki (1849–1853) <i>Lwów,</i> <i>red. i wyd.</i> <i>J. Goczalkowska</i>	1852 nr 9–12 1853 nr 13–29	BS-Z 40015	dawna sygnatura lwowska, czasopismo dostępne tylko w zasobie lwowskim
19	Niewiasta (1860–1863) <i>Kraków,</i> <i>red. K. J. Turowski</i>	1861 nr 1–52 1862 nr 1–52	78.517	proweniencja lwowska

64 Tamże, 1299/ III, poz. 8435.

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
20	<p>Magazyn Mód i Nowości Dotyczących Gospodarstwa Domowego (1860–1861) <i>Warszawa,</i> <i>red. J. K. Gregorowicz</i></p> <p>W latach 1862–1868: Tygodnik Mód i Nowości Dotyczących Gospodarstwa Domowego (1862–1868) <i>Warszawa,</i> <i>red. J. K. Gregorowicz</i></p> <p>W latach 1868–1871: Tygodnik Mód</p> <p>W latach 1871–1911: Tygodnik Mód i Powieści z dodatkiem ilustracji i ubrań kobiecych</p>	<p>1860 z. 1–52 1861 z. 1–52 1862 dodatek literacki do nr 1, 3–5, 7, 9–10, 12–13, 16, 19–21, 23–24, 29–34, 36, 38–39, 44–52 1863 nr 1–26 + dodatek literacki do nr 3–15, 17–27, 30–38, 41–52 1864 dodatek literacki do nr 1–26, 29–42, 44–52 1866 nr 1–52 1868 no 14–44, 46–52 1869 nr 1–9 1883 nr 1–49 1888 nr 1–20, 22–52 1890 nr 1–52 R. 34 nr 1–53 1892 R. 36 nr 1–52 1894 R. 37 nr 1–52 1895 R. 38 nr 1, 3–6, 8–18, 21–32, 34–52 1896 R. 43 nr 1–52 1901 R. 45 nr 1–52 1903 R. 46 nr 1–45, 48–53 1904 R. 47 nr 1–52 1905 R. 50 nr 1–52 1908 R. 51 nr 2, 9–11 1909 1910 nr 53 1911 nr 1–52</p>	78.513	<p>proweniencja lwowska Uwagi: w nr 1 (1888) brak s. 1/2 i dodatek ilustr.</p>
21	<p>Kółko Domowe (1861–1868) <i>Warszawa,</i> <i>red. J. Śmigielka</i></p>	<p>1861/62 z. 1–12 1862/63 z. 1–12 1863/64 z. 1–12 1864 z. 1–9 1865 z. 1–24 1866 z. 1–24 1867 z. 1–24</p>	78.463	<p>proweniencja lwowska 1866 proveniencja: Róża Lubomirska</p>
22	<p>Wieniec (1862) <i>Kraków,</i> <i>red. J. Goczałkowska</i></p>	1862 t. 1, 2, z. 1–24	78.038	<p>proweniencja lwowska</p>

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
23	<p style="text-align: center;">Bluszcz (1865–1939) <i>Warszawa,</i> <i>red. M. Ilnicka</i></p>	<p>1871 nr 1–14, 16–52 1873 nr 1–53 1874 nr 1–52 1875 t. 11 nr 1–52 1877 t. 13 nr 1–52 1878 t. 14 nr 1–52 1879 t. 15 nr 1–52 1880 t. 16 nr 1–52 1881 t. 17 nr 1–52 1882 t. 18 nr 1–52 1883 t. 19 nr 1–20, 22–52 1884 t. 20 nr 1–53 1885 t. 21 nr 1–52 1886 t. 22 nr 1–52 1887 nr 1–52 1888 nr 1–52 1889 nr 1–23 1890 nr 1–52 1891 nr 1–52 1892 nr 1–51 1893 nr 1–52 1894 nr 1–52 1895 nr 1–52 1896 nr 1–22, 24–53 1897 nr 1–52 1898 nr 1–52 1899 nr 1–52 1900 nr 1–24, 26–45 1901 nr 13–52 1904 nr 1–52 1905 nr 1–52 1907 nr 1–52 1908 nr 1–52 1909 nr 1–32 1910 nr 1–53 1911 nr 5 1914 nr 1–30 1917 nr 1–52 1918 nr 1–52 1921 nr 1–11 1922 nr 1–52 1923 nr 1, 4–52</p>	<p>295.511 293.494</p>	<p>1909 kupno (1975) 1883, 1890, 1907 kupno (1972) 1873, 1875 kupno (1973) 1911, 1938–1939 kupno (1979) 1894 kupno (1996) 1877/1878 dar (D28/03)</p>

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
23 c.d.	Bluszcz (1865–1939) Warszawa, red. M. Ilnicka	1924 nr 1–26 1925 nr 1–52 1926 nr 1–52 1927 nr 1–14, 16–21, 23–24, 26–52 1928 nr 1–52 1929 nr 1–52 1930 nr 1–51 1931 nr 1–52 1932 nr 1–53 1932 1933 nr 1–26 1934 nr 1–26, 31, 33–45, 47–52 1935 nr 1–34, 36–37, 41, 43–44, 47, 50, 52 1936 nr 27, 29, 32, 47 1937 nr 1–52 1938 nr 7, 12, 14, 18–23, 26–27, 29–30, 32–36, 41, 43–48, 50–52 1939 nr 4, 6, 9, 13, 15, 23, 28–31 Dodatki: Poradnik dla Czytających: 1912 nr luty–czerwiec, sierpień–październik, grudzień 1913 no 1, 3–4, 6	295.511 293.494	1909 kupno (1975) 1883, 1890, 1907 kupno (1972) 1873, 1875 kupno (1973) 1911, 1938–1939 kupno (1979) 1894 kupno (1996) 1877/1878 dar (D28/03)
24	Gwiazda: czasopismo dla płci niewieściej (1869–1870) Lwów, red. H. Stupnicki	1869–1870 nr 1–16, 1–17	BS-Ż 39122	dawna sygnatura lwowska, czasopismo dostępne tylko w zasobie lwowskim
25	Gospodyni Wiejska: pismo ilustrowane.. (1877–1880) Warszawa, red. odpow. i wyd. J. Lipiński	1878 nr 3–4, 10, 16–17, 22–23 1879 nr 1–24 1880 nr 1–24	292.719	1878 kupno (K8/15)

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
26	Dwutygodnik dla Kobiet (1880–1885) <i>Poznań,</i> <i>red. T. Radońska</i>	1883 nr 12, 14–15 1884 nr 2–3, 5, 25 1885 nr 8–9, 11–12, 20–21, 25–26	292.022	brak danych
27	Świt (1884–1887) <i>Warszawa,</i> <i>red. M. Konopnicka</i>	1885 t. 2, nr 13–19, 20–26 1885 t. 3, nr 2, 4	294.905	dar
28	Ster (1895–1897) <i>Lwów,</i> <i>red.</i> <i>P. Kuczalska-Reinschmit</i>	1895/1896 nr 1–24 1896/1896 nr 1–24	BS-Ż 39803	dawna sygnatura lwowska, czasopismo dostępne tylko w zasobie lwowskim
29	Przyjaciół Sług (1897–[1918]) <i>Kraków,</i> <i>red. J. Kraskowski</i>	R. 16 nr 3 (1914)	982.169	kupno (K47/79)
30	Niewiasta Polska (1899–1905) <i>Kraków,</i> <i>red. H. Dziewicka</i>	Numery z lat 1903– 1907 dostępne przy czasopiśmie głównym: Gazeta Niedzielną	BS-Z 39057	dawna sygnatura lwowska, czasopismo dostępne tylko w zasobie lwowskim
31	Przodownica (1899–1912) <i>Kraków,</i> <i>red. M. Siedlecka</i>	1900 nr 6–10, 12 1901 nr 1–12 1902 nr 1–12 1903 nr 1–12 1904 nr 1–12 1905 nr 1–5, 7–12 1906 nr 1–12 1907 nr 1–12 1908 nr 1–12 1909 nr 1–12 1910 nr 1–12 1911 nr 1–12 1912 nr 1–8	114.063	proweniencja lwowska
32	Zorza : pismo miesięcz- ne z obrazkami (1900–1902) <i>Lwów,</i> <i>red. M. Wyslouchowa</i>	Maj 1900? R. 3 nr 5 (1902) R. 8 spis treści	293.962	dar Jana Brody (1977)

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
33	Niewiasta: dodatek do Wieńca Pszczółki (1900–1914) <i>Bielsko,</i> <i>red. S. Stojalowski</i>	1902 nr 17 1905 nr 3–5, 8–15, 17–18 1907 nr 3 1908 nr 3, 7, 10, 13, 18 1909 nr 14, 15 1910 nr 1, 4, 10, 15, 16 1912 nr 2, 4 1914 nr 3, 5	983.455	kupno (K15/07)
34	Dobra Gospodyni (1901–1915) <i>Warszawa,</i> <i>red. L. Bogdanowicz</i>	1902 nr 1–52 1903 nr 1–13 1904 nr 1–52 1905 nr 1–2, 4–16, 19, 21–52 1906 nr 1–12, 14–52 1907 nr 1–52 1911 nr 1–52 Dodatek: Nasze Kłosy 1902 nr 1–52 1903–1907 1908 nr 29, 32, 37, 40 1909–1910, 1911 nr 13 1912 nr 9, 12, 37, 45 1912 Dodatek: Wędrówki i Przygoda 1907 nr 1–52 1910 nr 1–24, 26–28, 30–40, 42–43, 45–47, 50–51 1913 nr 1–17, 19–20, 22, 25–28, 31–32, 33–35, 37–39, 42–48, 50–52	294.074 111.948 290.139	kupno (1975) prow. lwowska
35	Nowe Słowo (1902–1907) <i>Kraków,</i> <i>red. M. Turzyna</i>	1902 nr 1–4, 10, 12–23 1903 nr 1–2, 4–12, 15, 17 (25–40) 1904 nr 1–23 Dodatek Robotnica: 1904 nr 1–7, 9–10, 12–15 R. 3 nr 1–6 1906	298.045 sygn. 295.450	brak danych

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
36	Pracownica Katolicka (1907–1939) <i>Lublin, Warszawa,</i> <i>red. M. Kaczkowska</i>	1933 nr 2–8, 10 1937 nr 1 1938 nr 4	982.172	wymiana
37	Ster (1907–1914) <i>Warszawa,</i> <i>red.</i> <i>P. Kuczalska-Reinschmit</i>	1907 z. 1–5 1908 z. 1–12 1909 z. 1–12 1910 z. 1–14 1911 z. 1–12 1912 z. 1–12 1913 z. 1–20 1914 z. 3–11	124.180	proweniencja lwowska
38	Głos Wielkopolanek (1908–1924) <i>Poznań,</i> <i>red. D. Królikowski</i>	1910 nr 46, 48, 49 1914 nr 1–6, 8–14, 16–23, 30–32, 34–38, 40–45, 47, 50–52 1921 nr 7, 28–39, 42, 44–52 1922 nr 35, 47	292.390	dar (D12/87)
39	Głos Kobiet (1908–1914, 1918–1921, 1926–1939) <i>Kraków, Bogumin</i>	1918 nr 1–10 1920 nr 4–5, 13 1928 nr [1], 3, 6–7, 9, 12 1929 nr 3, 6, 10 1930 nr 4–5, 10 1931 nr 3/4 1936 nr 11, 20 1938 nr 12–13, 18, 21	985.218	brak danych
40	Gazeta dla Kobiet (1909–1938) <i>Poznań,</i> <i>red. I. Czechowski</i>	R. 29 nr 11 (1937)	989.595	kupno (K6/15)
41	Zjednoczenie : organ Zjednoczenia Towarzystw Kobięcych Oświatowych na Rzeszę Niemiecką (1909–1923) <i>Poznań</i>	R. 2 nr 4 (1910)	985.681	dar (D21/86)
42	Ziemianka (1908–1919) <i>Warszawa,</i> <i>red. M. Rodziewicz</i>	R. 2 z. 1–2 (1912)	981.419	brak danych

L.P.	TYTUŁ	ZASÓB	SYGNA- TURA	UWAGI / SPOSÓB NABYCIA
43	Niewiasta Katolicka (1911–1922) <i>Krosno,</i> <i>red. A. Kroczakowa</i>	R. 1 nr 1–27 (1911)	985.705	kupno (K24/86)
44	Głos Kobiet Polskich: tygodnik społeczny wydawany przez Polski Związek Niewiast Katolickich we Lwowie (1913–1914) <i>Lwów</i>	1913 [nr 1] 24 grud. 1914 z 21 III, 28 III, 4 IV, 11 IV	989.376	z zasobów własnych
45	Nasz Dom: tygodnik mód i powieści, pismo ilustrowane, poświęcone sprawom kobiecym (1913–1915) <i>Warszawa,</i> <i>red. W. Podwiński;</i> <i>odpowiedzialna</i> <i>za red. w Galicyi</i> <i>K. Chołoniewska</i>	1913 nr 1, 9–11, 35, 40, 44–46, 52 1914 nr 11	78.513	proweniencja lwowska
46	Nauczycielka: organ Zrzeszenie Polskich Stow. Katolickich Nauczycielek z siedzibą w Krakowie, pismo poświęcone sprawom narodowym, społecznym, zawodowym i wychowawczym (1914–1918) <i>Kraków,</i> <i>red. J. Strokowa</i>	1914 nr 1–8 1915 nr 1–11 1916 nr 1–11 1918 nr 5–6, 9–10	Ż 39351	dawna sygnatura lwowska, dostępne w zasobie lwowskim
47	Świat Kobiocy (1914) <i>Kraków,</i> <i>red. E. Żmijewska</i>	R. 1 nr 8–13 (1914)	989.562	kupno (K6/14)

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne:

Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich

sygn. 1298/III, Pamiętnik darów obywatelskich dla księgozbioru narodowego 1827–1841 oraz Spis dawców książek do biblioteki narodowej im. Ossolińskich we Lwowie.

sygn. 1299/III, Pamiętnik darów obywatelskich dla księgozbioru narodowego [Biblioteki im. Ossolińskich we Lwowie] 1841–1848.

Działu Nowych Druków Ciągłych ZNiO – księga inwentarzowa.

Opracowania:

Bieńkowski W., *Gregorowicz Kazimierz (1833–1889)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 8, Wrocław 1959, s. 567.

Borkowska G., *Strategia pszczoły. Żmichowska wobec Hoffmanowej*, „Teksty Drugie” 1993, nr 4/5/6, s. 70–80.

„Dziennik Domowy” 1840–1848.

Estreicher K., *Bibliografia polska XIX stulecia*. T. 2, Kraków 1874.

Encyklopedia książki. T. 1: *Eseje*, red. A. Żbikowska-Migoń, M. Skalska-Zlat, Wrocław 2017.

Franke J., *Polska prasa kobieca w latach 1820–1918*, Warszawa 1999.

Glińska K., *Marya Ilnicka*, „Bluszcz” 1897, nr 36, s. 282.

Hulewicz J., *Kuczalska-Reinschmit Paulina (1859–1921)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 16, Wrocław 1971, s. 69.

Hulewiczowa M., *Ilnicka z Majkowskich Maria (1825 lub 1827–1897)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 10, Wrocław 1962, s. 155.

Jabłoński Z., *Majeranowski Konstanty h. Dąbrowa (1787–1851)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 19, Wrocław 1974, s. 165.

Knot A., *Goczałkowska Julia (1809–1888)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 8, Wrocław 1959, s. 161.

„Kuryer dla Płci Piękney czyli Dziennik Literaturze, Kunsztom, Nowościami i Modom Poświęcony” 1823, nr 1.

Lutyńska K., *Ideologia czasopism rodzinnych*, „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych” 1956 [wyd. 1958], t. 7, s. 307–317.

Malecka W., *Do jaśnie Oświeconej Xiężny Łowickiej*, „Bronisława czyli Pamiętnik Polek” 1822, t. 1, nr 1, s. 1.

Maślanka J., *Encyklopedia wiedzy o prasie*, Wrocław 1976.

Michałowski J.M., *Litografowany „Miesięcznik Warszawski”, zapomniane piśmiennictwo z 1818 r.*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1963, t. 3, z. 1, s. 28–33.

Nowakowski R., *Wydawnictwa prasowe (od roku 1801)*, [w:] *Nie tylko książki. Ossolińskie kolekcje i ich opiekunowie*, pod red. M. Dworsatschka, Wrocław 2018, s. 205–253.

- Sadaj R., *Kto był kim w Galicji*, Kraków 1993.
- „Sarmatka. Pismo dla Polek”, 1830, nr 1, s. 1.
- Sokół Z., *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, Rzeszów 1998.
- Sokół Z., „Zorza” *Marii Wysłouchowej (1900–1902)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1984, t. 23, z. 3, s. 53–70.
- Tyrowicz M., *Kulczycki Tomasz (1803–1873)*, [w:] *Polski słownik Biograficzny*. T. 16, Wrocław 1971, s. 134.
- Zaleska Z., *Czasopisma kobiece w Polsce (materiały do historii czasopism). Rok 1818–1937*, Warszawa 1938.
- Zawialska M., „Świt” *Marii Konopnickiej. Zarys monograficzny tygodnika dla kobiet*, Wrocław 1978.
- Wawrzykowska-Wierciochowa D., *Kulikowska Kasylda (1841–1894)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 16, Wrocław 1971, s. 154.

